

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРАВОСУДДЯ

В И С Н О В О К

щодо проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо покращення захисту права дитини на належне утримання (реєстр. № 4928 від 08 липня 2016 року)

Комітет з питань правової політики та правосуддя розглянув на своєму засіданні 06 вересня 2016 року (протокол № 50) на відповідність Конституції України проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо покращення захисту права дитини на належне утримання (реєстр. № 4928 від 08 липня 2016 року), поданий народними депутатами України Палатним А.Л., Величковичем М.Р. та іншими (далі – Законопроект).

Згідно з пояснювальною запискою до Законопроекту він розроблений з метою усунення існуючих у чинному законодавстві та судовій практиці України правових колізій та прогалин, які наразі надають змогу платникам аліментів ухилятися від сплати аліментів і додаткових витрат на дитину.

Для досягнення мети авторами пропонується внести зміни до Сімейного кодексу України (далі – СК України), Цивільного процесуального кодексу України та Закону України «Про судовий збір», якими передбачити законодавчі підстави для: 1) відступу судом від засади рівності часток подружжя у спільному майні подружжя у разі ухилення одним із них від виконання своїх обов'язків із утримання дітей; 2) визначення правового режиму аліментів як власності дитини; 3) усунення підстав, які використовуються платником аліментів для затягування розгляду справ про стягнення аліментів; 4) врахування витрат платника аліментів, щодо яких останнім не доведено джерело походження коштів для їх фінансування, при визначенні розміру аліментів; 5) збільшення мінімального розміру аліментів, які підлягають стягненню з платника аліментів; 6) визначення тим з батьків або тим з інших законних представників дитини, із яким проживає дитина, способу стягнення аліментів; 7) відповідальності за прострочення сплати додаткових витрат на дитину; 8) стягнення аліментів у наказному провадженні за вимогою стягувача аліментів в розмірі на одну дитину – однієї чверті, на двох дітей – однієї третини, на трьох і більше дітей –

половини заробітку (доходу) платника аліментів, але не більше десяти прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку у разі визначення розміру аліментів як частки від заробітку (доходу) матері, батька дитини, або у розмірі п'ятдесяти відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, якщо заявлено вимогу про індексацію аліментів, присуджених у твердій грошовій сумі; 9) використання альтернативної підсудності у справах про стягнення додаткових витрат, індексацію аліментів; 10) звільнення позивача від сплати судового збору у справах про стягнення додаткових витрат, пені (неустойки) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів та зміну способу їх стягнення.

Вирішуючи питання про відповідність Законопроекту положенням Конституції України, Комітет виходить з такого.

У Основному Законі України визначається, що Україна є демократичною, соціальною, правовою державою (стаття 1); людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; держава відповідає перед людиною за свою діяльність, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (стаття 3); Конституція України має найвищу юридичну силу, закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8), органи державної влади, у тому числі й Верховна Рада України, та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 6, частина друга статті 19, стаття 85).

Конституція України в статті 48 встановлює право кожного на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло.

Відповідно до Основного Закону України засади регулювання шлюбу і сім'ї визначаються виключно законами України; шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка, кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї (частина перша статті 51, пункт 6 частини першої статті 92).

Рівність прав і обов'язків у шлюбі та сім'ї включає в себе також їх рівність у майнових відносинах, які регулюються положеннями СК України та Цивільного кодексу України.

Конституція України визначає, що усі суб'єкти права власності рівні перед законом (частина четверта статті 13); кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом (частини перша, друга статті 41); правовий режим власності визначається виключно законами України (пункт 7 частини першої статті 92).

Стосовно рівності суб'єктів права власності перед законом Конституційний Суд України в підпункті 3.1. пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 12 лютого 2002 року № 3-рп/2002 (справа про електроенергетику) зазначає, що Конституція України як головне джерело

національної правової системи є також базою поточного законодавства. Вона надає можливість урегулювання певних суспільних відносин на рівні законів, які конкретизують закріплені в Основному Законі України положення. Так, за Конституцією України держава визначає та рівним чином захищає усі форми власності. Кожна з них може мати свої особливості, пов'язані із законодавчо визначеними умовами та підставами виникнення або припинення права власності.

У статті 41 Основного Закону України не лише проголошено право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, а й визначено, що воно набувається у встановленому законом порядку. Тобто право власності виникає лише за наявності певних юридичних фактів та за умови формування правового статусу конкретного власника, надання йому юридично забезпеченої можливості діяти у передбачених законом межах.

Разом з тим власність гарантує не лише права власників, а й зобов'язує, покладає на них певні обов'язки. Саме про це йдеться у частині третьій статті 13 та частині сьомій статті 41 Конституції України, відповідно до яких використання власності не може завдавати шкоди людині, правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства. Отже, для реалізації закріпленого в Конституції України права власності потрібні галузеві закони, які встановлюють конкретні норми використання власником належного йому майна з урахуванням інтересів усіх суб'єктів правовідносин.

Викладена позиція Конституційного Суду України кореспондує ратифікованій Україною Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, якою державам-учасницям дозволено за допомогою національного закону використовувати певні регулюючі механізми користування об'єктами права власності відповідно до суспільних потреб, внутрішньої соціальної та економічної політики.

Беручи до уваги викладене вище, національним законодавством України передбачено, що при вирішенні спору про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, суд згідно з частинами другою, третьою статті 70 СК України в окремих випадках може відступити від засади рівності часток подружжя, враховуючи обставини, що мають істотне значення для справи, а також інтереси неповнолітніх дітей, непрацездатних повнолітніх дітей (за умови, що розмір аліментів, які вони одержують, недостатній для забезпечення їхнього фізичного, духовного розвитку та лікування). Під обставинами, що мають істотне значення для справи, потрібно розуміти не тільки випадки, коли один із подружжя не дбав про матеріальне забезпечення сім'ї, приховав, знищив чи пошкодив спільне майно, витрачав його на шкоду інтересам сім'ї, але і випадки коли один із подружжя не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку чи доходу (частина перша статті 60 СК України). Рішення суду повинно містити мотиви та обґрунтування відступу від засади рівності часток подружжя у їхньому спільному майні (пункт 30 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді

справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільногомайна подружжя» від 21 грудня 2007 року № 11).

Основний Закон України покладає на батьків обов'язок утримувати дітей до їх повноліття (частина друга статті 51), у той же час сім'я, дитинство, материнство і батьківство перебувають під охороною держави (частина третя статті 51).

Судовий захист майнових прав дитини передбачає звернення до відповідного судового органу з метою поновлення чи визнання її майнових прав, якщо ці права порушені, не визнаються чи оспорюються. Таке звернення до суду пов'язане з необхідністю сплати судового збору, що впливає на можливість доступу особи до правосуддя та отримання нею судового захисту, гарантованого статтею 55 Конституції України (підпункт 2.3. пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 28 листопада 2013 року № 12-рп/2013).

Гарантією реалізації права на судовий захист в аспекті доступу до правосуддя є встановлення законом помірного судового збору для осіб, які звертаються до суду. Це відповідає Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя, від 14 травня 1981 року № R(81)7: «У тій мірі, в якій судові витрати становлять явну перешкоду доступові до правосуддя, їх треба, якщо це можливо, скоротити або скасувати» (підпункт 12 пункту D).

Отже, сплата судового збору за подання заяв, скарг до суду, за видачу судами документів, а також звільнення від сплати судового збору є складовою доступу до правосуддя, який є елементом права особи на судовий захист, гарантованого статтею 55 Конституції України.

Відповідно до пунктів 1, 6, 7 і 14 частини першої статті 92 Конституції України виключно законами України визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; засади регулювання шлюбу, сім'ї, охорони дитинства; правовий режим власності; судоустрій і судочинство.

Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади в Україні, одним із повноважень якого є прийняття законів (стаття 75, пункт 3 частини першої статті 85 Конституції України).

Враховуючи викладене, Комітет дійшов висновку, що проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо покращення захисту права дитини на належне утримання (реєстр. № 4928 від 08 липня 2016 року), поданий народними депутатами України Палатним А.Л., Величковичем М.Р. та іншими, не суперечить положенням Конституції України.

Голова Комітету

Р.П. КНЯЗЕВИЧ